

บทที่ 3

หลักกฎหมายของฟ้องแย้ง

จากบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง สามารถวางหลักเกณฑ์เรื่องฟ้องแย้งไว้ ดังนี้

เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในเรื่องฟ้องแย้งนั้น ได้มีบัญญัติตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2477 และก็มีได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงนับแต่บัดนั้น โดยปกติแล้วท่านคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิไต่รณอธิบายหลักกฎหมายในเรื่องนี้ไว้หลายท่านด้วยกัน ผู้เขียนวิทยานิพนธ์จะรวบรวมความคิดเห็นของท่านคณาจารย์ต่าง ๆ ประกอบกับบทบัญญัติของกฎหมาย และแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกา ดังต่อไปนี้

3.1. โจทก์ในคดีฟ้องแย้ง

ผู้มีสิทธิเป็นโจทก์ในคดีฟ้องแย้งได้นั้น กฎหมายบัญญัติไว้ว่า จะต้องเป็นจำเลยในคดีเดิมเท่านั้น ทั้งนี้ปรากฏตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคสาม ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

" จำเลยจะฟ้องแย้งมาในคำให้การก็ได้ "

ดังนั้น คดีที่จะฟ้องแย้งได้นั้น จะต้องเป็นคดีที่มีข้อพิพาทเท่านั้น ซึ่งเป็นคดีที่มีโจทก์ และจำเลย คดีที่ไม่มีข้อพิพาทจึงไม่สามารถฟ้องแย้งได้ เนื่องจากไม่มีจำเลย แต่อย่างไรก็ตาม คดีที่ไม่มีข้อพิพาทบางคดีที่เริ่มจากเป็นคดีที่ไม่มีข้อพิพาท และต่อมาเปลี่ยนเป็นคดีมีข้อพิพาท จำเลยในคดีเช่นนี้ก็มีสิทธิฟ้องแย้งได้ คดีกรณีเช่นนี้ มีได้โดยไปเข้าเงื่อนไขของบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 188 (4) ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

" ถ้าบุคคลอื่นใดนอกจากคู่ความที่ได้ยื่นฟ้องคดีอันไม่มีข้อพิพาท ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีโดยตรงหรือโดยอ้อม ให้ถือว่าบุคคลเช่นว่านี้เป็นคู่ความ และให้ดำเนินคดีไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยคดีอันมีข้อพิพาท "

ตัวอย่างเช่น บุคคลใดบุคคลหนึ่งเสนอคดีที่ไม่มีข้อพิพาทต่อศาล โดยร้องขอให้

ศาลได้มีคำสั่งให้บุคคลนั้นไต่กรรมสิทธิ์เหนือที่ดินที่บุคคลนั้นครอบครองปรักษอยู่ และต่อมาได้มี บุคคลอีกบุคคลหนึ่งไต่ยื่นคำร้องคัดค้านต่อผู้ว่าบุคคลผู้ยื่นคำร้องแต่แรกนั้นไม่ได้ครอบครองปรักษ ในที่ดินดังกล่าว ดังนั้น คดีไม่มีข้อพิพาทจะกลายมาเป็นคดีมีข้อพิพาท หรือ

กรณีนี้ นาย ก. ไต่ยื่นคำร้องขอต่อศาลให้คำสั่งให้ตนเป็นผู้จัดการมรดกของ นาย ข. ผู้วายชนม์ และมี นาย ค. มาร้องคัดค้านมิให้ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งนาย ก. ให้เป็นผู้จัดการมรดกตามที่นาย ก. ยื่นคำร้องขอเข้ามา ดังนั้น คดีซึ่งเดิมเป็นคดีไม่มีข้อพิพาท ก็จะกลายเป็น คดีมีข้อพิพาทเช่นกัน และผู้ร้องและผู้คัดค้านก็จะกลายเป็นโจทก์และจำเลยในคดี

ในกรณีคดีเช่นว่านี้ ฝ่ายที่กลายเป็นจำเลยจะสามารถฟ้องแย้งได้ เนื่องจาก ว่ามีฐานะเข้าหลักเกณฑ์ที่บัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ที่ว่า " จำเลยเท่านั้น ที่จะฟ้องแย้งได้ "

นอกจากผู้ที่มีฐานะเป็นจำเลยในคดีที่ไม่มีข้อพิพาทที่กลายเป็นคดีมีข้อพิพาท จะเป็นโจทก์ในคดีฟ้องแย้งได้แล้ว บทบัญญัติมาตรา 177 วรรคท้ายความบทบัญญัติแห่งประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

" บทบัญญัติแห่งมาตรานี้ ให้ใช้บังคับแก่บุคคลที่ถูกเรียกเข้ามาเป็นผู้ร้องสอด ตามมาตรา 57(3) โดยอนุโลม "

ก็หมายความว่า มาตรา 177 วรรคท้าย สามารถนำมาใช้กับบุคคลที่ร้อง สอดตามมาตรา 57(3) ได้ ฉะนั้นผู้ร้องสอดตามมาตรา 57(3) จึงฟ้องแย้งได้

ปัญหาว่า " ผู้ร้องสอดตามมาตรา 57(1) และ(2) จะฟ้องแย้งโจทก์เดิม ได้หรือไม่ มีความเห็นเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่า ผู้ร้องสอดที่จะฟ้องแย้งได้นั้นมีเพียงประเภท เดียว คือผู้ร้องสอดตามมาตรา 57(3) ส่วนผู้ร้องสอดตามมาตรา 57(1) และ (2) จะฟ้องแย้ง โจทก์เดิมไม่ได้ ถ้าประสงค์จะฟ้องแย้งต้องฟ้องเป็นคดีใหม่ เพราะผู้ร้องสอดตามมาตรา 57(1) ไม่ใช้ร้องเข้ามาเป็นจำเลย ผู้ร้องสอดมาตรา 57(2) แม้เข้ามาเป็นจำเลย ก็เข้ามาเป็นจำเลย ร่วมหรือแทนจำเลยเดิม จึงไม่มีโอกาสจะยื่นคำให้การใหม่ นอกเหนือไปจากที่จำเลยเดิมต่อสู้คดี ไว้แล้ว อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า มาตรา 177 วรรคท้าย คู่อ้างว่า ผู้ร้องสอดตามมาตรา 57 (1) และ (2) จะฟ้องแย้งไม่ได้ แต่ความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น เพราะเมื่อร้องสอดเข้ามาแล้ว

ยอมจะห้ามนำให้การใด เมื่อห้ามนำให้การใด ก็ยอมฟ้องแย้งได้ มาตรา 177 วรรคท้าย จึงใช้
 ได้สำหรับผู้ร้องสอดทุกกรณี แต่บทบัญญัติถึงมาตรา 57(3) อันเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับกรณีที่บุคคล
 ภายนอกถูกบังคับเข้ามาในคดีในฐานะเป็นผู้ร้องสอด การเข้ามาอาจจะเข้ามาภายหลังที่กำหนด
 ระยะเวลาให้นำให้การใดผ่านพ้นไปแล้วก็ได้ บุคคลที่ถูกบังคับให้เข้ามาเป็นผู้ร้องสอดเช่นนี้
 กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้ และเพื่อให้เป็นที่รับรองอย่างแน่ชัดยิ่งขึ้น จึงได้บัญญัติมาตรา 177
 วรรคท้าย โดยกล่าวถึงมาตรา 57(3) ทั้งนี้เพราะผู้ร้องสอดตามมาตรา 57(3) ตกอยู่ในฐานะ
 ที่แปลกกว่าผู้ร้องสอดอื่น ๆ "38

ปัญหาข้อข้องในเรื่องผู้ร้องสอดเข้ามาเป็นจำเลยในคดีแล้ว ผู้ร้องสอดนี้
 จะฟ้องแย้งโจทก์ในคดีเดิมได้หรือไม่ และอีกกรณีหนึ่งเมื่อผู้ร้องสอดเข้ามาเป็นจำเลยในคดีแล้ว
 จะขอให้ศาลเรียกบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นโจทก์ในคดีเพื่อจะฟ้องแย้งโจทก์หรือไม่ ทั้งสองกรณี
 นี้ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อผู้ร้องสอดได้เข้ามาเป็นจำเลยในคดีแล้ว ก็สามารถฟ้องแย้งโจทก์ในคดีได้
 โดยไม่จำกัดว่าจะ เป็นโจทก์ในคดีเดิมหรือเป็นโจทก์ที่ฟ้องถูกเรียกเข้ามาเป็นโจทก์ในคดีโดยคำร้อง
 ขอของผู้ร้องสอดเข้ามาเป็นจำเลย เพราะว่าเข้ากฎเกณฑ์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ที่เป็น
 โจทก์ในคดีจะตกเป็นจำเลยในคดีฟ้องแย้งได้ และกฎหมายไม่ได้จำกัดไว้ว่า จะต้องเป็นโจทก์
 เมื่อเริ่มคดีเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามในกรณีที่ผู้ร้องสอดได้ร้องเข้ามาเป็นคู่ความในคดีโดย
 มาตรา 57(2) นั้น การที่จะฟ้องแย้งโจทก์หรือไม่นั้นต้องพิจารณาดังว่า เลยกำหนดระยะเวลา
 ที่จำเลยในคดีเดิมจะต้องห้ามนำให้การหรือยังมีสิทธิยื่นคำร้องขอแก้ไขคำให้การหรือยัง เพราะ
 การร้องสอดเข้ามาตามมาตรา 57(2) นั้น ผู้ร้องสอดเข้ามามีสิทธิเท่าที่จำเลยเดิมมีอยู่เท่านั้น
 ซึ่งผิดกับผู้ร้องสอดเข้ามาตามมาตรา 57(1) และ(3) ซึ่งเป็น การตั้งสิทธิของตนเข้ามา เช่น

" โจทก์ฟ้องว่า ที่พิพาทเป็นของโจทก์ จำเลยบุกรุกบดกเขตที่ดินในที่พิพาท
 ขอให้ขับไล่จำเลย จำเลยให้การว่าที่พิพาทเป็นของกรมทางหลวงแผ่นดิน จำเลยทำตามคำสั่ง
 ของผู้บังคับบัญชา กรมทางหลวงแผ่นดินยื่นคำร้องสอดขอเข้าเป็นคู่ความร่วมอ้างว่า ที่พิพาทเป็น
 ของผู้ร้อง จำเลยปฏิบัติตามคำสั่งในฐานะเป็นตัวแทน ขอให้ยกฟ้องและพิพากษาว่าที่พิพาทเป็น
 ของผู้ร้อง ทั้งนี้ มาตรา 57 ได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลภายนอกซึ่งมิได้เป็นคู่ความมาแต่

คนไว้เป็นพิเศษแตกต่างจากจำเลย เช่นให้มีสิทธิขอเข้ามาในคดีในระหว่างพิจารณาตัดสิน หรือ เวลาใดก่อนมีคำพิพากษา เมื่อโจทก์มีคำฟ้องหรือเป็นจำเลยด้วย จึงนำบทบัญญัติว่า จำเลย ชาค้นคดีขึ้นคำให้การในกำหนด มาใช้กับผู้ร้องไม่ได้ ทั้งคำร้องนั้นเป็นทั้งคำให้การและฟ้องแย้ง ในตัวอยู่แล้ว หากใช้เป็นคำร้องเพียงเพื่อขอยื่นคำให้การ หรือฟ้องแย้งในภายหลังไม่ และการ ที่ผู้ร้องใช้แบบพิมพ์คำร้องทำเป็นฟ้องแย้งรวมมาด้วย ไม่ผิดหรือขัดต่อกฎหมายแต่อย่างใด ฉะนั้น ผู้ร้องจึงไม่เป็นจำเลยที่โจทก์ฟ้อง จะยกเอาเหตุที่ผู้ร้องชาค้นคดีขึ้นคำให้การหาได้ไม่ (คำพิพากษา ฎีกาที่ 163/2507 ประชุมใหญ่) " 39

ผู้มีสิทธิฟ้องแย้งได้ตามกฎหมายอีกคนหนึ่ง คือ โจทก์ผู้ถูกฟ้องแย้ง เพราะว่า ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อโจทก์ถูกจำเลยฟ้องแย้ง โจทก์จะต้องอยู่ในฐานะจำเลยในคดีฟ้อง แแย้ง และจะต้องทำคำให้การต่อสู้คดีภายในแปดวัน ดังนั้นโจทก์ผู้ถูกฟ้องแย้งจึงมีสิทธิที่จะฟ้องแย้ง ข้อนฟ้องแย้งได้ เพราะคำให้การแก้ฟ้องแย้งก็เป็นคำให้การตามมาตรา 1 (4) จำเลยในคดีฟ้อง แแย้ง (โจทก์) จึงมีสิทธิฟ้องแย้งกลับได้ เพราะเข้าหลักเกณฑ์ตามบทบัญญัติของกฎหมายตามที่ได้ กล่าวมาข้างต้นแล้ว และไม่มีบทบัญญัติใดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบัญญัติจำกัดสิทธิ ในเรื่องนี้ไว้ " แต่ในประเทศไทยปัญหานี้ยังไม่เคยเกิดขึ้น และถึงดามีก็เชื่อว่า ศาลคงใช้ วิธีสั่งให้ไปฟ้องเป็นคดีใหม่ เพราะอาจว่า แทนที่จะเป็นการสะควกแห่งการดำเนินคดีตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายกลับเป็นเรื่องขมวดปมปัญหาให้ซับซ้อนยิ่งขึ้น " 40

จากบทบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ อาจกล่าวได้ว่าจำเลยผู้ที่เข้าเป็นโจทก์ในคดีฟ้องแย้งได้นั้น คือ

- ก. จำเลยในคดีเดิม
- ข. จำเลยผู้เข้ามาในคดีโดยการร้องสอดตามมาตรา 57 ทั้งสามอนุมาตรา
- ค. จำเลยในคดีมีข้อพิพาทที่เริ่มจากคดีไม่มีข้อพิพาท

³⁹ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำปีพุทธศักราช 2507, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2508) , หน้า 267

⁴⁰ ธานินทร์ กรัยวิเชียร , คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง , (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2519) , หน้า 17

ง. จำเลยในคดีฟ้องแย้ง

จ. บุคคลผู้ได้รับมอบอำนาจจากข้อ ก. - ง.

บุคคลที่จะมีสิทธิฟ้องแย้งได้ นอกจากจะเป็นบุคคลทั้งห้าประเภทที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังต้องเป็นผู้ถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่อีกด้วย กล่าวคือ เนื่องจากเมื่อจำเลยได้ฟ้องแย้งโจทก์แล้ว ในส่วนฟ้องแย้งของจำเลย จำเลยก็มีฐานะเป็นโจทก์เมื่อมีฐานะเป็นโจทก์แล้ว การที่จำเลยผู้กลายเป็นโจทก์แล้วนั้นจะฟ้องแย้งโจทก์ในคดีเดิมหรือไม่ ยังต้องพิจารณาถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

" เมื่อข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่ง และประมวลกฎหมายนี้ "

ดังนั้น เมื่อจำเลยผู้ซึ่งฟ้องแย้งโจทก์ จึงต้องเป็นผู้ถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายสารบัญญัติและสิทธิหรือหน้าที่ที่ถูกโต้แย้งนั้นได้มีขึ้นพร้อมบริบูรณ์แล้ว เช่น

" จำเลยเคยอ้างว่ามีสิทธิเหนือที่พิพาท ต่อมาจำเลยทำสัญญาเช่าที่พิพาทเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ สิทธิที่จำเลยอ้างว่ามีอยู่ ถึงมีก็ย่อมระงับสิ้นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 852 จำเลยจะมาฟ้องเกี่ยวสิทธิเหนือที่พิพาทอีกไม่ได้ เพราะ จำเลยไม่มีสิทธิที่จะถูกโต้แย้ง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 960/2506 ประชุมใหญ่) " ⁴¹

" ฟ้องแย้งก็เป็นฟ้องอย่างหนึ่งที่จะต้องเข้าลักษณะทั่วไปไปตามมาตรา 55 คือ ตามฟ้องนั้นได้มีสิทธิหรือหน้าที่ทางแพ่งโต้แย้งกันอยู่พร้อมบริบูรณ์ จึงจะฟ้องแย้งได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 153/2512) " ⁴²

" การเสนอคดีต่อศาลนั้น จะเป็นคำฟ้องหรือฟ้องแย้งก็ตาม ผู้เสนอ

⁴¹ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2506 , (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2507) , หน้า 1442

⁴² คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2512 , (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2513) , หน้า 222

จะต้องแสดงให้ศาลเห็นว่า ตนมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ หรือมีข้อเท็จจริงที่ตน จะใช้สิทธิทางศาลเช่นนั้นได้ หากเสนอขึ้นมาโดยกล่าวว่า ไม่มีกรณีเช่นนั้นและถ้าศาลเห็นว่า มีข้อพิพาทให้คนชนะคดี ดังนั้นไม่เป็นฟ้องหรือฟ้องแย้ง อันจะพึงรับไว้พิจารณา (คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 321/2490) " 43

หลักเกณฑ์ในเรื่องอำนาจฟ้องแย้งของกฎหมายต่างประเทศ กฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์ ก็ได้กำหนดหลักเกณฑ์พื้นฐาน เช่น

" เรื่องใดที่เกิดขึ้น หรือเกี่ยวพันกันกับนิติกรรม หรือมูลคดีที่โจทก์นำ มาฟ้อง จำเลยอาจยกเอาข้อบกพร่องในเรื่องเจตนา หรือคุณสมบัติ หรือในกรณีซื้อขาย จำเลย อาจยกเอาข้อความรับผิด เพื่อการชำระคบกพร่องขึ้นมาฟ้องแย้งโจทก์ได้ " 44

นอกจากจะต้องถูกโต้แย้งสิทธิตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จำเลยผู้ที่จะ ต้องฟ้องแย้งก็ต้องมีความสามารถ เพราะการฟ้องร้องคดีนั้น กฎหมายต้องการให้มีความสามารถ เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กล่าวคือ บุคคลบางคนไม่มีความสามารถ ถึงแม้ ว่าถูกกระทบกระเทือนสิทธิหรือหน้าที่แล้ว ก็ฟ้องร้องคดีไม่ได้ ต้องมีการทำวิธีการ การที่เรียก ว่า ฟ้องคดีไม่ไต่กัน มิไต่หมายความว่า จะไม่มีสิทธิฟ้องคดี

สิทธิ กับ ความสามารถนั้นต่างกัน สิทธิอย่างหนึ่ง ส่วนความสามารถ นั้นก็คือ การที่จะใช้สิทธินั้นได้ เช่น เด็กทารกมีสิทธิเท่ากับผู้ใหญ่ แต่ใช้สิทธินั้นไม่ได้ เพราะโดย สภาพจะห้ามนิติกรรมกับใครไม่ได้ แม้มีสิทธิ ที่ทำไม่ได้เพราะสภาพไม่เปิดขึ้น เช่น

" ผู้ตายทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกให้ ช. และศาลมีคำสั่งตั้งให้จำเลย เป็นผู้จัดการมรดก มารดา ช. เป็นโจทก์ฟ้องจำเลยให้แบ่งทรัพย์สิน จำเลยฟ้องแย้งมารดา ช. ได้ ในฐานะผู้จัดการมรดกของผู้ตาย จึงมีอำนาจฟ้อง เพราะมีคดีฟ้องในนามของ ช. คดีจึงไม่

43 คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำพุทธศักราช 2490 , (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2491) , หน้า 427

เป็นอนุกรม (คำพิพากษาฎีกาที่ 2505/2515) " 45

" โจทก์ฟ้องบุตรโจทก์เป็นจำเลยในฐานะผู้จัดการมรดกของภรรยา โจทก์ จะให้แบ่งสินบริคตจากกองมรดกให้โจทก์ อันเป็นกรณีพิพาทระหว่างโจทก์กับผู้จัดการมรดกของภรรยาโจทก์ การที่จำเลยฟ้องแย้งรวมมาในคำให้การ ขอให้โจทก์ส่งมอบทรัพย์สินอันเป็นมรดกมารวมไว้ในกองมรดก จึงเป็นฟ้องแย้งในฐานะผู้จัดการมรดก มิใช่ฟ้องในฐานะส่วนตัวที่เป็นบุตรโจทก์ หรือฟ้องแย้งในฐานะของบุตรโจทก์ ซึ่งเป็นทายาทของภรรยาโจทก์ อันจะถือได้เท่ากับบุตรฟ้องบิดา ฟ้องแย้งของจำเลยจึงไม่ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1534 (คำพิพากษาฎีกาที่ 1707/2515) " 46

" โจทก์เข้าซื้อรถไปจากจำเลย จำเลยยึดรถคืน โจทก์จึงฟ้องจำเลยให้คืนเงินมัดจำและเงินผ่อนชำระ เมื่อจำเลยเป็นเพียงตัวแทนและมีได้รับมอบอำนาจจากตัวการให้ฟ้องแย้งจำเลยไม่มีอำนาจฟ้องแย้ง เรียกให้โจทก์ชำระเงินค่าเช่าที่ค้างอยู่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 588/2513) " 47

3.2. จำเลยในคดีฟ้องแย้ง

ตามที่ได้อธิบายมาแล้วในข้อ 3.1. ผู้ที่เป็นจำเลยในคดีฟ้องแย้งไค้นั้น คือ โจทก์ในคดีเดิมเท่านั้น " โจทก์ในคดีฟ้องแย้ง " จะฟ้องแย้งต่อจำเลยด้วยกันไม่ได้ เพราะจำเลยด้วยกันนั้นไม่ได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม

" ฟ้องแย้งเป็นเรื่องจำเลยขอบังคับโจทก์ จะขอให้บังคับจำเลยด้วยกันไม่ได้ เพราะ ชักประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคสาม และ

⁴⁵ คำพิพากษาฎีกา ประจำพุทธศักราช 2515, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2516) , หน้า 1809

⁴⁶ คำพิพากษาฎีกา ประจำพุทธศักราช 2515, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2516) , หน้า 2102

⁴⁷ คำพิพากษาฎีกา ประจำพุทธศักราช 2513, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2514) , หน้า 779

มาตรา 178 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3045/2530) " 48

" โจทก์ฟ้องว่าโจทก์มอบอำนาจให้จำเลยที่ 1 ไปขายที่ดิน และจำเลยที่ 1 ได้ขายที่ดินให้จำเลยที่ 2 ซึ่งมีสามีเป็นคนต่างดาว ขอให้ศาลพิพากษาว่า สัญญาซื้อขายเป็นโมฆะ จำเลยที่ 1 จะฟ้องแย้งขอให้ศาลสั่งแสดงว่า กรรมสิทธิ์นั้นเป็นของจำเลยที่ 1 มาแต่เดิมหาได้ไม่ เพราะมิได้เป็นการฟ้องแย้งโจทก์ แต่เป็นการฟ้องแย้งจำเลยด้วยกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1879/2514) " 49

จากคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ได้อ้างมาข้างต้นแล้วนี้ จึงสามารถกล่าวได้ว่า ผู้ที่จะเป็นจำเลยฟ้องแย้งไต่ถาม จะต้องเป็นโจทก์ในคดีนั้นเท่านั้น ถึงแม้ว่าในคดีบางคดีจำเลยมีความประสงค์จะฟ้องแย้งบุคคลภายนอก ในกรณีที่จำเลยในคดีมีความจำเป็นที่จะต้องฟ้องแย้งบุคคลภายนอกเช่นนี้ จำเลยในคดีอาจฟ้องแย้งได้โดยอาศัยบทบัญญัติเรื่องร้องสอดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 เพื่อให้บุคคลภายนอกนั้นมาเป็นผู้ความเสียก่อน จึงจะฟ้องแย้งได้ โดยเหตุเดียวกันที่ได้อ้างมาแล้วในข้อ 3.1.

" จำเลยให้การว่าเจ้าของเดิมจะให้จำเลยเช่าตลอดไป หากจะขายบ้านก็จะให้สิทธิจำเลยซื้อก่อน และฟ้องแย้งว่าหากโจทก์ซื้อและรับโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินและบ้านมาจากเจ้าของเดิม ก็ขอให้เพิกถอนการซื้อขายเสีย เพื่อจำเลยจะได้ใช้สิทธิเป็นผู้ซื้อก่อนตามสัญญาเช่า ทั้งนี้ ฟ้องแย้งเป็นเรื่องระหว่างโจทก์กับบุคคลภายนอก จึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 474/2517) " 50

" โจทก์ฟ้องว่าจำเลยขับรถยนต์ประมาทชนรถจักรยานสามล้อที่โจทก์โดยสารมาเป็นเหตุให้โจทก์บาดเจ็บ ขอให้ใช้ค่าเสียหายนั้น แม้ผู้ขับขี่รถจักรยานสามล้อนั้นจะประมาทด้วยก็ตาม หากโจทก์เป็นเพียงผู้โดยสาร ไม่มีส่วนต้องรับผิดชอบกับผู้ขับขี่จักรยานสามล้อแต่อย่างใดแล้ว

⁴⁸ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2530 (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2531) , หน้า 1998

⁴⁹ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2514, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2515) , หน้า 1576

⁵⁰ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2517, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2518) , หน้า 270

จำเลยจะขอให้ศาลเรียกผู้ขับขี่รถจักรยานสามล้อเข้ามาเป็นโจทก์ร่วม และฟ้องแย้งให้โจทก์กับผู้ขับขี่รถจักรยานสามล้อร่วมกันคดีใช้คำสั่งหาโทษคนหาได้ไม่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 670/2506) " 51

" จำเลยฟ้องแย้งว่า โจทก์ละเมิดสิทธิของบุตรจำเลย ซึ่งมีได้เป็นคู่ความในคดีไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1300/2503) " 52

" ในกรณีที่ผู้ชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนบริษัทฟ้องเรียกเงินจากจำเลยผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งให้คืนเงินแกห้หุ้นส่วนสามัญ เนื่องจากจำเลยเบิกเงินหรือยืมเงินไปนั้น จำเลยจะฟ้องแย้งขอให้ถอดถอนผู้ชำระบัญชีนั้นไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 828/2503) " 53

" คำฟ้องแย้งที่ขอบังคับกับคนภายนอกไม่เกี่ยวกับคำฟ้องเดิม จะฟ้องแย้งไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1269/2500) " 54

เช่นเดียวกับในเรื่องโจทก์ในคดีฟ้องแย้ง ในบางกรณีโจทก์ในคดีเดิมบางประเภท จำเลยไม่สามารถฟ้องแย้งได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง โจทก์บางประเภทไม่สามารถที่จะตกเป็น " จำเลยในคดีฟ้องแย้ง " ได้

" นอกจากนั้น ผู้ที่จะเป็น " จำเลยในคดีฟ้องแย้ง " ได้ จะต้องขึ้นอยู่กับหลักกฎหมายในเรื่องเขตอำนาจศาลอีกด้วย กล่าวคือ บางคดีจำเลยไม่อาจฟ้องแย้งโจทก์

51 คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2506, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2507) , หน้า 1223

52 คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2503, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2504) , หน้า 1430

53 คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2503, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2504) , หน้า 837

54 คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2500, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2501) , หน้า 1236

ได้ เพราะเกินอำนาจศาล ⁵⁵

ดังนั้นโจทก์ในคดีประเภทนี้ จึงไม่อาจตกเป็นจำเลยฟ้องแย้งได้

อีกกรณีหนึ่ง คือ ในกรณีที่โจทก์ในคดีเดิม เป็นผู้ไม่อยู่ในเขตศาลที่จะมีอำนาจพิจารณา โดยหลักแล้วโจทก์ประเภทนี้ไม่อาจตกเป็นจำเลยในคดีฟ้องแย้งได้ เช่น

" สามีฟ้องภรรยาเป็นจำเลยขอหย่าศาล จำเลยฟ้องแย้งขอให้เพิกถอนอำนาจปกครองบุตรของโจทก์ ให้เป็นของจำเลยแต่ผู้เดียว ทั้งนี้ แม่ศาลแพ่งซึ่งพิพากษาคดีฟ้องหย่าจะมีอำนาจชี้ขาดว่าใครสมควรเป็นผู้ปกครองบุตรตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1502 วรรคสอง ด้วยก็จริง แต่ฟ้องแย้งที่ขอให้ศาลสั่งให้อำนาจปกครองบุตรอยู่แก่จำเลย ซึ่งเป็นมารดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1538 (6) นั้น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเด็กและเยาวชน พุทธศักราช 2494 ซึ่งแก้ไขโดยประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 163 ลงวันที่ 15 มิถุนายน 2515 ข้อ 1 บัญญัติให้คดีแพ่งที่ฟ้องที่ศาลเด็กกับคู่เข่า ซึ่งจะต้องบังคับให้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1538(6) อยู่ในอำนาจของศาลคดีเด็กและเยาวชน ศาลแพ่งจึงไม่มีอำนาจรับฟ้องแย้งไว้พิจารณา (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 314/2516) " ⁵⁶

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าโจทก์เป็นผู้ไม่อยู่ในเขตอำนาจศาล แต่ได้แต่งตั้งตัวแทนมาฟ้องคดีแล้ว โจทก์ประเภทนี้สามารถตกเป็นจำเลยในคดีฟ้องแย้งได้ เช่น

" โจทก์ไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย แต่ได้แต่งตั้งตัวแทนให้ฟ้องจำเลยต่อศาลแพ่งว่าจำเลยผิดสัญญาซื้อขาย จำเลยกล่าวแก้ว่า โจทก์เป็นฝ่ายผิดสัญญาซื้อขายฉบับเดียวกัน ค่าฟ้องแย้งของจำเลยจึงเกี่ยวกับฟ้องเดิม ซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลแพ่ง จำเลยจึงฟ้องแย้งโจทก์ต่อศาลแพ่งได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 7 (1)

⁵⁵

สุข หงส์ไกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง 1, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530) , หน้า 106

⁵⁶

คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำพุทธศักราช 2516, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2517) , หน้า 2048

ซึ่งเป็นบทยกเว้นมาตรา 4 (3) (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3015/2524) " 57

ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา อาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่จะถูกฟ้องแย้งให้ตกเป็นจำเลยในคดีฟ้องแย้งได้ คือ

ก. โจทก์ในคดีเดิม ยกเว้นคดีอุทธรณ์

ข. โจทก์ที่เข้ามาในคดีโดยการร้องสอด ตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 ทั้งสามอนุมาตรา

ค. โจทก์ผู้อยู่นอกเขตอำนาจศาล แต่ได้แต่งตั้งตัวแทนเข้ามาฟ้องคดี

ในด้านกฎหมายต่างประเทศนั้น กฎหมายต่างประเทศได้เปิดช่องให้จำเลยสามารถฟ้องโจทก์และบุคคลภายนอกได้มากกว่ากฎหมายไทย กล่าวคือ " นอกจากจำเลยจะยกข้อต่อสู้กลางข้ออ้างของโจทก์แล้ว จำเลยยังอาจยกข้อเรียกร้องขึ้นฟ้องบังคับเอากับโจทก์ไปพร้อมกับคำให้การได้ด้วย นอกจากนี้ จำเลยยังอาจบังคับเอากับจำเลยร่วมด้วยก็ได้ และยังสามารถเรียกเอาจากบุคคลภายนอกได้ด้วย " 58

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า หลักกฎหมายต่างประเทศในเรื่องนี้ได้เปิดโอกาสให้จำเลยมากเกินไป เพราะให้เข้ามาในคดีโดยไม่กลับรื้อ และหลักกฎหมายไทยในเรื่องนี้เหมาะสมก็อยู่แล้ว เพราะไม่ได้จำกัดว่าบุคคลภายนอกจะเข้ามาเป็นจำเลยไม่ได้ เพียงแต่ต้องกลับรื้อว่า ผู้ที่เข้ามานั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับคดี โดยใช้บทบัญญัติเรื่องการร้องสอดตามบทบัญญัติมาตรา 57 เป็นเครื่องมือในการพิจารณากลับรื้อ

57 คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำพุทธศักราช 2524 , (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2505) , หน้า 2168

58 Fleming Jame Jr., Civil Procedure , p. 145.

3.3. ห้องแย้งต้องมีห้องเดิม

เนื่องจากห้องแย้งเป็นห้องที่จำเลยกลับเป็นโจทก์ในคดีเดิม ดังนั้นห้องแย้งจึงต้องมีห้องเดิม และตัวโจทก์เดิมที่จะต้องเป็นจำเลยห้องแย้งอยู่ด้วย ถ้าไม่มีห้องเดิม หรือตัวโจทก์เดิมไม่อยู่ในฐานะโจทก์แล้ว จำเลยก็ฟ้องแย้งไม่ได้ เช่น

" บิดาโดยชอบด้วยกฎหมายเป็นโจทก์ฟ้องแทนบุตรผู้เยาว์ ขอให้ศาลแสดงว่าทรัพย์สินเป็นของบุตรผู้เยาว์ ห้ามจำเลยเกี่ยวข้อ จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์เป็นบิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายของผู้เยาว์ ไม่มีอำนาจฟ้อง และฟ้องแย้งขอแบ่งทรัพย์สินมรดกระหว่างโจทก์กับจำเลย ดังนี้ เมื่อศาลฟังว่า โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้องแทนบุตรผู้เยาว์และพิพากษายกฟ้องโจทก์แล้ว ฟ้องแย้งของจำเลยก็ตกไปด้วย เพราะการฟ้องแย้งนั้นจะมีได้ จะต้องมีห้องเดิมและตัวโจทก์เดิมที่จะเป็นจำเลยฟ้องแย้งต่อไปเป็นหลักอยู่ด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 736/2503) " 59

" มูลเหตุที่ฟ้องแย้งไม่พอดีถือว่า เป็นการโต้แย้งสิทธิของโจทก์ตามมาตรา 55 โจทก์ยอมไม่มีอำนาจฟ้อง เมื่อโจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง ก็ไม่มีฟ้องและตัวโจทก์ที่จำเลยจะฟ้องแย้ง จำเลยไม่มีสิทธิฟ้องแย้ง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2400/2523) " 60

แต่อย่างไรก็ตาม ที่ศาลฎีกาวางหลัก " ฟ้องแย้งนั้นจะมีได้ จะต้องมีห้องเดิม และตัวโจทก์เดิม ที่จะไปเป็นจำเลยต่อไปเป็นหลักอยู่ด้วย " นั้น หากตีความความเลยไปถึงว่า ถ้าศาลยกฟ้องเดิมของโจทก์แล้ว ฟ้องแย้งของจำเลยต้องตกไปทุกกรณีไม่ เช่น โจทก์ฟ้องฟ้อง หรือศาลยกฟ้องเดิม เพราะฟ้องเคลือบคลุม กรณีเหล่านี้โจทก์เดิมยังมีอยู่ ซึ่งจะเป็นจำเลยฟ้องแย้งได้ คงหมายความเพียงว่า จะต้องมีห้องเดิมและตัวโจทก์เดิม ที่จะไปเป็นจำเลยต่อไปเป็นหลัก เช่น

" โจทก์เป็นสมาคมไม่ได้จดทะเบียนฟ้องจำเลยว่า ชักรดชนรดโจทก์เรียก

59 คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2503, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2504) , หน้า 745

60 คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2523, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2524) , หน้า 1804

ค่าเสียหาย จำเลยต่อสู้ว่าคนขับรถโจทก์เป็นฝ่ายผิด โจทก์ไม่เป็นนิติบุคคล ไม่มีอำนาจฟ้อง และฟ้องแย้งเรียกค่าเสียหาย เมื่อปรากฏว่า สมาคมไม่จดทะเบียนไม่เป็นนิติบุคคล ต้องยกฟ้อง เช่นนี้ ฟ้องแย้งของจำเลยต้องตกไป เพราะไม่มีตัวโจทก์ที่จะเป็นจำเลยฟ้องแย้ง " 61

3.4. ต้องมีคำให้การ หรือคำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมคำให้การ

เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคสาม
บัญญัติไว้ว่า

" จำเลยจะฟ้องแย้งมาในคำให้การได้ "

" ดังนั้น จากบทบัญญัติดังกล่าวเมื่อพิจารณาแล้ว จะตีความเป็นสองนัย คือ ประการที่หนึ่ง ตีความว่า ฟ้องแย้งจะรวมมาในคำให้การฉบับเดียวกันก็ได้ หรือมิฉะนั้น จะต้องฟ้องแย้งมาต่างหากนอกคำให้การ คือ ทำเป็นคำฟ้องมาอีกฉบับหนึ่ง โดยจะยื่นวันเดียวกันกับคำให้การ หรือจะยื่นภายหลังก็ได้

ประการที่สอง ตีความว่า ฟ้องแย้งนั้นจะต้องฟ้องรวมมาในคำให้การฉบับเดียวกันก็ได้ หรือมิฉะนั้น จะแยกไปยื่นฟ้องเป็นคดีต่างหาก ส่วนคดีเดิมคงมีแต่คำให้การล้วน ๆ ก็ได้ " 62

อย่างไรก็ตาม การตีความประการที่สองน่าจะถูกต้องมากกว่า เพราะ
เหตุผลว่า

ก. " กฎหมายมีความประสงค์จะให้ความสะดวกให้แก่ผู้ฟ้องแย้ง เพราะผู้ฟ้องแย้งต้องทำคำให้การอยู่แล้ว จึงให้บรรยายคำฟ้องแย้งมาในคำให้การได้เลย โดยให้ตอนแรกเป็นเรื่องของการต่อสู้คดี แก่ชอกล่าวหาของโจทก์ล้วน ๆ พอหมดเรื่องต่อสู้คดี ก็ขอหน้า

61 พัทธม จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 214

62 วิถี ปานะบุตร, ฟ้องแย้ง, วารสารรามคำแหง เล่ม 1,

(กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง , 2524) , หน้า 143

แล้วกล่าวเรื่องฟ้องแย้งต่อไปเลย เป็นที่สุดของแบบพิมพ์คำให้การ นอกจากนี้กฎหมายมีความประสงค์จะให้ความสะดวกแก่ศาลผู้รับคำให้การด้วย โดยศาลจะส่งรวมกันไปเลยว่า รับเป็นคำให้การและฟ้องแย้ง ส่งสำเนาและหมายเรียกให้โจทก์ภายในแปดวัน นับแต่วันรับสำเนา ซึ่งจะเห็นได้ว่า เป็นการให้ความสะดวกทั้งจำเลยและศาล ซึ่งถ้ากฎหมายมีความประสงค์ให้จำเลยมีสิทธิยื่นคำฟ้องแย้งต่างหากนอกคำให้การอีกหนึ่งฉบับแล้ว จำเลยจะเอาคำฟ้องแย้งที่ห้าขึ้นต่างหากนั้นไปยื่นฟ้องเป็นอีกคดีหนึ่งต่างหากจะไม่ดีกว่าหรือ เพราะเสียเวลาและแรงงานเท่า ๆ กัน และการแยกฟ้องเป็นคดีหนึ่งต่างหาก อาจได้ประโยชน์แก่จำเลยมากกว่าด้วย เพราะถึงอย่างไรศาลก็ต้องรับฟ้องไว้แน่ เพราะฟ้องแย้งยังมีกฎหมายอีกหลายอย่างที่บังคับอยู่ ไม่เหมือนกับการยื่นฟ้องเป็นคดีต่างหากโดยอิสระ " 63

ข. " เพื่อจำกัดระยะเวลาขึ้นคำฟ้องแย้ง กล่าวคือ เมื่อจำเลยยื่นคำให้การไปแล้ว และจำเลยมีความประสงค์จะฟ้องแย้งอีก จำเลยก็สามารถกระทำได้โดยการยื่นคำร้องขอแก้ไขคำให้การเสียก่อน และฟ้องแย้งมาในคำร้องขอแก้ไขคำให้การนั้น เพราะคำร้องขอแก้ไขคำให้การ ก็เป็นคำให้การ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1(4) ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

" คำให้การ หมายความว่า กระบวนพิจารณาใด ๆ ซึ่งคู่ความฝ่ายหนึ่ง ยกข้อต่อสู้เป็นข้อแก้ฟ้องตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้ นอกจากคำแถลงการณ์ " ฉะนั้น คำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมคำให้การ ก็จะต้องถือว่าเป็น คำให้การ " 64

แต่ในกรณีนี้จะต้องระมัดระวังว่า คำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมคำให้การที่จะมีฟ้องแย้งมาด้วยนั้น ต้องเป็นคำให้การที่ต้องตั้งประเด็นด้วย ถ้าในคำร้องขอแก้ไขคำให้การนั้นไม่ได้ตั้งประเด็นเข้ามา ก็จะไม่เป็นคำให้การตามมาตรา 1 (4) ประกอบกับมาตรา 1 (5) และในปัญหานี้ ศาลฎีกาได้วางแนวไว้แล้ว คือ

63 เรื่องเดียวกัน , หน้า 144

64 เรื่องเดียวกัน , หน้า 144

" โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากจำเลยฐานผิดสัญญาตัวแทน
จำเลยให้การปฏิเสธความรับผิด และฟ้องแย้งขอให้ตั้งผู้สอบบัญชีตรวจบัญชีและเอกสารของ
โจทก์ เพื่อแสดงว่า จำเลยมิได้เป็นหนี้โจทก์ตามที่โจทก์ฟ้อง เหตุที่จำเลยอ้างเป็นฟ้องแย้งนั้น
เป็นเรื่องจำเลยแสวงหาหลักฐานเพื่อต่อสู้คดี มิใช่เป็นการเสนอข้อหาต่อศาลไม่เป็นฟ้องแย้ง
(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6/2516) " 65

" ตามคำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมคำให้การ จำเลยมิได้ยกข้อต่อสู้
อะไรขึ้นใหม่แต่รายละเอียดปลีกย่อยเพิ่มเติมเท่านั้น เห็นได้ว่าเป็นข้อเท็จจริงซึ่งจำเลยยอม
ทราบที่อยู่แล้ว เมื่อจำเลยมายื่นหลังจากศาลชี้ส่งสถานไปแล้ว และคดีไม่เกี่ยวกับความสงบ
เรียบร้อยของประชาชน ศาลยอมยกคำร้องเสีย และถึงแม้ว่าจำเลยจะไต่กล่าวไว้ในคำให้การ
ด้วยว่า จำเลยขอสงวนสิทธิที่จะฟ้องโจทก์เกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็ไม่ทำให้จำเลยมีสิทธิฟ้องมาใน
คำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมคำให้การดังกล่าวนี้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 709-710/2513) " 66

และถ้าฟ้องแย้งไม่ต้องยื่นมาพร้อมคำให้การแล้ว จำเลยจะยื่น
ฟ้องแย้งได้เรื่อย โดยไม่มีกฎหมายจำกัดระยะเวลาไว้ ซึ่งเป็นไปไม่ได้ เพราะคำให้การนั้น
กฎหมายได้จำกัดระยะเวลาไว้ว่า จะขอแก้ไขก็ต้องดำเนินการเสียก่อนวันชี้ส่งสถาน ถ้าคดี
นั้นมีการชี้ส่งสถาน หรือก่อนวันนัดสืบพยาน ถ้าเป็นคดีที่ศาลไม่ได้ชี้ส่งสถานตามประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 180 คำฟ้องแย้งจึงต้องแจ้งมาในคำร้องขอแก้ไขเพิ่ม
เติมคำให้การ ซึ่งเป็นคำคู่ความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (5)
เพราะเป็นคำร้องที่จำเลยยื่นต่อศาลเพื่อตั้งประเด็นของจำเลย

ดังนั้น คำฟ้องแย้งจึงต้องบรรยายมาในคำให้การ จะฟ้องแย้งโดย
ทำเป็นคำฟ้องหรือคำร้องต่างหากจากคำให้การเข้ามาไม่ได้

65 คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2516, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา,
2517) , หน้า 4

66 คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2513, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา,
2514) , หน้า 1028

ค. " จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 178 วรรคแรก โคนบัญญัติไว้ว่า

" ถ้าจำเลยฟ้องแย้งรวมมาในคำให้การ ให้โจทก์ทำคำให้การยื่นต่อศาลภายในแปดวัน นับแต่วันที่ได้อ่านคำให้การถึงโจทก์ "

จากบทบัญญัติของมาตรานี้ แสดงว่า เฉพาะกรณีที่จำเลยฟ้องแย้งรวมมาในคำให้การ กฎหมายก็กำหนดระยะเวลาให้โจทก์แปดวัน สำหรับทำการแก้ฟ้องยื่นต่อศาล แต่ถ้าจำเลยมีคำฟ้องแย้งรวมมาในคำให้การ แยกฟ้องแย้งเป็นเอกเทศ จะเห็นได้ว่าไม่มีบทบัญญัติมาตราเลขใดที่กำหนดระยะเวลา ว่าให้โจทก์ทำคำให้การแก้ฟ้องแย้ง ยื่นต่อศาลภายในกี่วัน แสดงว่าฟ้องแย้งนอกคำให้การไม่ได้ ถ้ามีฟ้องแย้งนอกคำให้การได้ ก็จะต้องมีบทบัญญัติว่า จะให้โจทก์แก้ฟ้องแย้งภายในกี่วันด้วย ยิ่งกว่านั้นประโยคสุดท้ายของวรรคนี้นี้ยัง โคนบัญญัติไว้ว่า

" นับแต่วันที่ส่งคำให้การถึงโจทก์ " มี โคนบัญญัติว่า

" นับแต่วันที่ได้อ่านคำฟ้องแย้งถึงโจทก์ "

แสดงว่า เมื่อส่งคำให้การก็เท่ากับส่งคำฟ้องแย้งไปด้วยโดยปริยาย เพราะฟ้องแย้งรวมอยู่ในแบบพิมพ์ฉบับเดียวกับแบบพิมพ์คำให้การอยู่แล้ว

ง. นอกจากนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคสาม ก็ โคนบัญญัติไว้ว่า

" ฟ้องแย้งมาในคำให้การ " มี โคนบัญญัติว่า

" ฟ้องแย้งมาพร้อมกับคำให้การ " 67

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า จะยื่นคำให้การหนึ่งฉบับ หรือยื่นฟ้องหนึ่งฉบับพร้อมกันไม่ได้ จะต้องยื่นฟ้องแย้งมาในคำให้การ

นอกจากเหตุที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จากคำพิพากษาของศาลฎีกาต่าง ๆ ที่ได้วางแนวไว้ เช่น

" จำเลยฟ้องแย้งและมีคำขอบังคับโจทก์รวมมาในคำให้การตรงตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 โดยไม่มีกฎหมายใด ๆ บังคับไว้ว่า " และฟ้องแย้ง " ต่อจากคำว่า " คำให้การ " ศาลแรงงานกลางจึงต้องมีหน้าที่ต้องตรวจคำฟ้องแย้งและมีคำสั่งตามที่พิจารณาเห็นสมควรว่าจะรับไว้พิจารณาต่อไปหรือไม่ การที่มีคำคำสั่งเสียแต่ชั้นแรก และมาวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาว่า จะรับไว้พิจารณาไม่ได้ เพราะมีคำใช้แบบพิมพ์ที่ถูกต้องจึงไม่ชอบ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2679/2529) " ⁶⁸

" ผู้ร้องสอดให้กระดาศแบบพิมพ์คำร้อง (7) ทำเป็นฟ้องแย้งรวมมาในคำให้การด้วยก็ได้ ไม่ผิดหรือขัดต่อกฎหมายแต่อย่างใด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 163/2507) " ⁶⁹

" จำเลยฟ้องแย้งรวมมาในคำให้การได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1145/2508) " ⁷⁰

ในค่านกฎหมายต่างประเทศนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทย ก็มีบทบัญญัติในเรื่องฟ้องแย้งต้องบรรยายมาในคำให้การเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทย โดยบัญญัติไว้ว่า

" ถ้าจำเลยประสงค์จะขอให้ศาลบังคับเอาแก่โจทก์ นอกเหนือจากเพียงเพื่อปฏิเสธฟ้องของโจทก์แล้ว จำเลยจะต้องทำคำฟ้องเข้าไปด้วย คำฟ้องแย้งนี้จะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับข้ออ้างในคำฟ้องเดิมของโจทก์ หรือข้อเถียงที่จำเลยได้เคยยกอ้างไว้แล้ว คำให้การของจำเลยจะต้องบรรยายเหตุแห่งข้ออ้างทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายโดยละเอียดทั่วไป รวมทั้งเรื่องของฟ้องแย้งด้วย

⁶⁸ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำพุทธศักราช 2529, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2530) , หน้า 1558

⁶⁹ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำพุทธศักราช 2507, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2508) , หน้า 267

⁷⁰ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำพุทธศักราช 2508, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2509) , หน้า 1898

ฟ้องแย้งก็เหมือนกับคำฟ้องโดยทั่วไป ที่อาจจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ แต่จะเพิ่มเติมคำฟ้องใหม่ภายหลังจากที่ได้ยื่นคำให้การแล้วไม่ได้ " 71

เช่นเดียวกันกับประเทศอิตาลี ประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีบทบัญญัติให้จำนวนฟ้องแย้งโจทก์โดยบรรยายคำฟ้องแย้งมาในคำให้การเช่นเดียวกัน

" นอกจากจำนวนจะยกข้อต่อสู้หักล้างข้ออ้างของโจทก์แล้ว จำนวนยังอาจยกข้อเรียกร้องขึ้นฟ้องบังคับเอากับโจทก์ไปพร้อมกับคำให้การดังกล่าวด้วย " 72

" คำให้การของจำนวนจะต้องมี

1. ข้อปฏิเสธทั่วไปหรือปฏิเสธเฉพาะบางเรื่องที่โจทก์ฟ้อง
2. ข้ออ้างที่จำนวนจะยกขึ้นใหม่เพื่อต่อสู้หรือฟ้องแย้ง

คำให้การจะต้องบรรยายรายละเอียดแห่งข้ออ้างว่าจะรับหรือปฏิเสธในเรื่องใด ฟ้องของโจทก์บกพร่องในเรื่องใด ตอนใด ในคำฟ้องหรือจะปฏิเสธเป็นทั่วไปโดยอ้างเหตุที่จะปฏิเสธนั้นรวม ๆ กันไปก็ได้ ฟ้องแย้งของจำนวนจะต้องเป็นไปในทางทำลายหรือหักล้างข้อเรียกร้องของโจทก์ และจะต้องเป็นสิทธิที่จำนวนมีอยู่เหนือโจทก์ เพื่อขอให้ศาลชี้ขาด นอกจากว่าสิทธินั้นตกอยู่ในบังคับแห่งจำนอง หรือเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบังคับคดี ถ้าศาลมีคำสั่งไม่รับฟ้องแย้ง ก็ให้จำนวนฟ้องเป็นคดีใหม่ ถ้าจำนวนเพิกเฉยไม่ฟ้องแย้งในเหตุที่เกี่ยวข้องกันกับมูลกรณีที่โจทก์กล่าวอ้างมาในฟ้อง จำนวนหรือผู้รับโอนสิทธิจากจำนวน ย่อมเสียสิทธิที่จะนำเหตุดังกล่าวไปฟ้องร้องโจทก์ขึ้นเป็นคดีใหม่ จำนวนอาจยกข้ออ้างขึ้นเพื่อโต้แย้งโจทก์หรือฟ้องแย้งโจทก์เป็นข้อเดียว หรือหลายข้อก็ได้ โดยจะต้องบรรยายรายละเอียดให้ชัดเจนถึงข้อหาของโจทก์และข้ออ้างที่จำนวนจะหักล้างโจทก์หรือฟ้องแย้งโจทก์ " 73

71 Mauro Cappelletti, Joseph M. Civil Procedure in Italy. p.169.

72 Fleming Jame Jr., Civil Procedure , p.145.

73 Warren L.Hanna, The standard code of civil procedure of state of Californai. pp. 92-93.

จะเห็นว่าทั้งบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
แพ่งของประเทศไทยกับของประเทศอิตาลี และประเทศสหรัฐอเมริกา ต่างก็มีบทบัญญัติให้บรรยาย
คำฟ้องแย้งมาในคำให้การเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณา
ความ ให้แก่จำเลยนั่นเอง

3.5. คำขึ้นศาลของฟ้องแย้ง

เนื่องจากฟ้องแย้งของจำเลยก็เป็นคำฟ้องตามที่ไต่ถามมาแล้ว ดังนั้น
จำเลยในคดีฟ้องแย้งจึงต้องเสียคำขึ้นศาลตามตารางท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
เช่นเดียวกับโจทก์ ถ้าคดีที่จำเลยฟ้องแย้งเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์ เช่น

" โจทก์ฟ้องว่าคอกที่พิพาทเป็นของโจทก์ ขอให้ขับไล่จำเลย จำเลยให้
การต่อสู้และฟ้องแย้งว่าคอกพิพาทเป็นของจำเลย ไม่ใช่ของโจทก์ และขอให้ห้ามโจทก์เข้าเกี่ยว
ข้องดังนี้ ความในฟ้องแย้งแสดงอยู่ในตัวว่า จำเลยขอให้ศาลชี้กระมลสิทธิ์ว่าคอกพิพาทเป็นของ
จำเลยด้วย ฟ้องแย้งของจำเลยจึงเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์ จำเลยจะต้องเสียคำขึ้นศาลตามราคาคอก
พิพาทด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1027/2513 ประชุมใหญ่) " 74

" ฟ้องแย้งขอให้โจทก์ขายที่ดิน ต้องเสียคำขึ้นศาลตามราคาที่ดิน "
(คำพิพากษาฎีกาที่ 258/2524) " 75

3.6. ความสัมพันธ์ระหว่างฟ้องแย้งและฟ้องเดิม

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าคำฟ้องแย้งที่จำเลยเสนอต่อศาลไต่กัน จะต้อง
เกี่ยวข้องกับฟ้องเดิม ตามบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ก็มีได้หมายความว่า
คดีฟ้องเดิมกับคดีฟ้องแย้งจะรวมกันกลายเป็นคดีเดียวเสมอไป ฟ้องเดิมและฟ้องแย้งตามสภาพ

74 คำพิพากษาฎีกา ประจำพุทธศักราช 2513, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา,
2514) , หน้า 1463

75 คำพิพากษาฎีกา ประจำพุทธศักราช 2524, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา,
2525) , หน้า 265

ยังแยกออกเป็นสองคดี เป็นเอกเทศกัน การอุทธรณ์ ฎีกา และอายุความ ต้องขึ้นอยู่กับคดีแต่ละคดี เช่น

" คำให้การว่าโจทก์ตกลงประนีประนอมยอมความให้จำเลยอยู่ในที่เช่าต่อไปอีก 4 เดือน โดยจำเลยจะให้ค่าขนย้าย 10,000 บาท จึงฟ้องแย้งขอให้ชำระเงิน 10,000 บาท และให้จำเลยอยู่ต่อไปอีก 4 เดือนแม้ศาลไม่รับฟ้องแย้ง จำเลยก็ยังอุทธรณ์ฎีกาในฐานะเป็นคำให้การให้จำเลยอยู่ต่อไปอีก 4 เดือนได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 164/2519)"⁷⁶

" ฟ้องแย้งเป็นฟ้องที่เอกเทศจากฟ้องเดิม ดังนั้นแม้คดีตามฟ้องเดิมยุติไปตามคำพิพากษาศาลชั้นต้นแล้ว และแม่เหตุอนุทวีตามฟ้องแย้งจะต่ำกว่า 50,000 บาทก็ตาม เมื่อศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้องแย้ง แต่ศาลอุทธรณ์พิพากษากลับ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับฟ้องแย้งนี้ คดีไม่ต้องห้าม โจทก์ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงในส่วนที่เกี่ยวกับฟ้องแย้งได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 828/2518) " ⁷⁷

" คดีที่โจทก์ฟ้อง และจำเลยฟ้องแย้ง จะอุทธรณ์ฎีกาได้เพียงใดหรือไม่ ต้องแยกพิจารณาคนละส่วน (คำพิพากษาฎีกาที่ 883/2515) " ⁷⁸

" การที่จำเลยฟ้องแย้งแม้จะเป็นการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในมูลละเมิดอันเดียวกัน ต่อเนื่องกัน และที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคสาม ให้จำเลยฟ้องแย้งมาในคำให้การได้นั้น ก็เป็นข้อยกเว้นที่ผ่อนผันให้จำเลยฟ้องมาในคำให้การ เพื่อความสะดวกแก่จำเลยโดยไม่ต้องไปฟ้องเป็นคดีใหม่ให้ยุ่งยากและเสียเวลา แต่การที่จำเลยฟ้องแย้งโจทก์ เป็นการกล่าวอ้างว่าจำเลยเป็นเจ้าของที่ โจทก์เป็นลูกหนี้ จึง

⁷⁶ คำพิพากษาฎีกา ประจำปีพุทธศักราช 2519, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2520) , หน้า 98

⁷⁷ คำพิพากษาฎีกา ประจำปีพุทธศักราช 2518, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2519), หน้า 3172

⁷⁸ คำพิพากษาฎีกา ประจำปีพุทธศักราช 2515, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2516) , หน้า 697

เป็นคนละฝ่ายกัน ดังนั้นการฟ้องคดีของโจทก์ ทำให้อายุความระงับคดีของโจทก์ไม่เป็นคดีแก่จำเลยผู้ฟ้องแย้งด้วย เมื่อจำเลยฟ้องแย้งพ้น 1 ปี นับแต่วันที่จำเลยรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ที่จะต้องใช้คำสั่งใหม่ทดแทน ฟ้องแย้งของจำเลยจึงขาดอายุความ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1828/2527) ⁷⁹

แต่สิ่งที่ต้องระวังในเรื่องนี้ คือ เนื่องจากในกรณีที่มีการฟ้องแย้งทั้งโจทก์และจำเลยต่างมีสถานะภาพสองสถานะ กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายต่างเป็นทั้งโจทก์และจำเลย ดังนั้น ในเรื่องการขาดนัดพิจารณา ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดนัดแล้ว จะถือว่าขาดนัดทั้งสองสถานะ

" ในกรณีที่จำเลยฟ้องแย้งด้วยนั้น จำเลยย่อมอยู่ในฐานะเป็นโจทก์ฟ้องแย้งอีกฐานะหนึ่ง ฉะนั้น เมื่อจำเลยถูกศาลสั่งว่าขาดนัดพิจารณา ก็ย่อมถือได้ว่า จำเลยขาดนัดทั้งสองฐานะ คือ ทั้งที่เป็นจำเลยและที่เป็นโจทก์ฟ้องแย้ง(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 863/2494)" ⁸⁰

3.7. ฟ้องแย้งอาจจะมีลักษณะเป็นฟ้องซ้ำ, ฟ้องซ้อน, คำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ

เนื่องจากฟ้องแย้งเป็นคำฟ้อง ดังนั้นจึงต้องอยู่ภายใต้บังคับของหลักเกณฑ์ในเรื่องฟ้องซ้ำตามมาตรา 148 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งบัญญัติว่า

" คดีใดที่มีคำพิพากษา หรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว ห้ามมิให้คู่ความเดียวกัน รื้อร้องฟ้องกันอีก ในประเด็นที่วินิจฉัยโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกัน "

ดังนั้น ถ้าจำเลยเคยเป็นโจทก์ฟ้องโจทก์ในคดีอื่นแล้ว และมาฟ้องแย้งโจทก์อีก ก็จะเป็นฟ้องแย้งที่เป็นฟ้องซ้ำ เช่น

" ในคดีก่อนจำเลยเคยฟ้องแย้งเรียกค่าเสียหายคืนจากโจทก์แล้ว แต่คำขอ

⁷⁹ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2527, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2528) , หน้า 1178

⁸⁰ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2494, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2495), หน้า 759

ท้ายฟ้องแย้งมิได้เรียกร้องเงินค่าหมาคินด้วย คงเรียกร้องค่าเสียหายอย่างอื่น ศาลฎีกาพิพากษาว่า โจทก์ไม่ต้องคืนหมาคินแก่จำเลย ดังนั้น การที่จำเลยมาฟ้องแย้งเรียกค่าหมาคินจากโจทก์ในคดีหลังอีก จึงเป็นฟ้องซ้ำ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2189/2520) ⁸¹

ในเรื่องของฟ้องซ้อนก็เช่นกันถ้าฟ้องแย้งของจำเลยอยู่ในหลักเกณฑ์ต้องห้ามของบทบัญญัติในเรื่องฟ้องซ้อนแล้ว ก็จะไม่ฟ้องแย้งได้ กล่าวคือ ถ้า

ก. การฟ้องแย้งกับฟ้องคดีอื่นที่เคยฟ้องไว้ก่อนนั้น เป็นการฟ้องเกี่ยวข้องกับประเด็นอย่างเดียวกัน หรือทรัพย์สินรายเดียวกัน

ข. โจทก์ในคดีที่ถูกฟ้องแย้ง เป็นคู่ความเดียวกันกับคู่ความในคดีก่อน

ค. คดีเรื่องก่อนนั้นต้องอยู่ในระหว่างพิจารณาของศาล ไม่ว่าจะเป็นศาลชั้นต้น ศาลเดียวกันหรือต่างศาลกัน หรือศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา กรณีเช่นนี้ ก็จะฟ้องแย้งไม่ได้ เช่น

" เติมจำเลยฟ้องโจทก์ให้รับผิดฐานละเมิด คดีอยู่ในระหว่างพิจารณา โจทก์กลับฟ้องว่าจำเลยแกล้งฟ้องโจทก์โดยไม่มีมูล ขอให้ใช้ค่าเสียหาย จำเลยให้การสู้คดีและฟ้องแย้งให้โจทก์รับผิดฐานละเมิดเดียวกับคดีก่อน และเป็นการละเมิดซึ่งกระทำในคราวเดียวกัน เพียงแต่ให้โจทก์ใช้ค่าเสียหายเพิ่มเติมบางประการ ซึ่งจำเลยอาจเรียกร้องได้ในคดีเดิมอยู่แล้ว ทั้งนี้ ฟ้องแย้งของจำเลยต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 173 วรรคสอง (1) (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1673/2517) ⁸²

3.8. บทบัญญัติเรื่องหักหนี้กับฟ้องแย้ง

ตามที่กล่าวมาแล้ว ถ้าจำเลยมีสิทธิที่จะเรียกร้องบังคับขอจากโจทก์ได้

⁸¹ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2520, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2521), หน้า 258

⁸² คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2517, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2518) , หน้า 1235

เมื่อโจทก์ฟ้องจำเลยแล้ว จำเลยก็อาจฟ้องแย้งโจทก์ได้ ถ้าเขาเงื่อนไซตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และมีได้เพียงแต่จำเลยจะฟ้องแย้งโจทก์ได้เท่านั้น จำเลยอาจจะหักหนี้ที่มีอยู่ต่อโจทก์มาในคำให้การได้ด้วย

ในคดีแพ่งนั้นเมื่อจำเลยถูกฟ้อง นอกจากจะปฏิเสธแล้ว จำเลยย่อมมีสิทธิหักกลบลบหนี้และฟ้องแย้งโจทก์ได้ หากหนี้นั้นมีวัตถุเป็นอย่างเดียวกัน และถึงกำหนดชำระแล้ว เมื่อฟังได้ว่าหนี้ที่หักกลบลบหนี้ มีใช่เป็นหนี้ที่มีข้อต่อสู้จำเลยก็ย่อมได้ประโยชน์ และศาลจะต้องพิพากษาให้ในจำนวนที่เหลือจากหักกลบลบหนี้แล้ว เช่น

" โจทก์ฟ้องให้จำเลยใช้เงินตามเช็ค จำเลยฟ้องแย้งว่าภายหลังออกเช็คให้โจทก์แล้ว โจทก์มาซื้อสินค้าเชื่อจากจำเลยไป เมื่อคิดหักหนี้กันแล้ว โจทก์เป็นลูกหนี้จำเลยอยู่ ดังนั้น หนี้สองรายนี้ต่างเป็นหนี้เงินด้วยกัน และถึงกำหนดชำระแล้วสองฝ่าย เมื่อฟังเป็นจริงด้วยกันแล้ว ก็ยอมหักกลบลบหนี้กันได้ และจำนวนเงินที่เหลือโจทก์ต้องชำระให้จำเลยนั้น ก็เกิดจากนำยอดเงินตามเช็คที่โจทก์ฟ้องจำเลยมาหัก จึงถือว่า ฟ้องแย้งของจำเลยเกี่ยวกับคำฟ้องเดิมของโจทก์ และเกี่ยวข้องกับพอบที่จะรวมการพิจารณา และชี้ขาดตัดสินเข้าด้วยกันได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 และมาตรา 198 วรรคท้าย จำเลยมีสิทธิฟ้องแย้ง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 609/2531) " 83

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ยกมาอย่างนี้ น่าจะเห็นได้ว่า ถึงแม้จำเลยจะหักหนี้และฟ้องแย้งได้ ก็มีได้หมายความว่าจำเลยจะหักหนี้และฟ้องแย้งได้ทุกกรณี บางกรณีอาจจะหักหนี้ได้ แต่ฟ้องแย้งไม่ได้ บางกรณีอาจจะฟ้องแย้งได้แต่หักหนี้ไม่ได้หรือบางกรณีอาจจะไม่ได้ทั้งฟ้องแย้งและหักหนี้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องหักหนี้ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับฟ้องแย้ง จะได้นำมาเป็นแนวทางที่จะวินิจฉัยว่า คดีเช่นไรควรหรือมีควรถัดที่จะการฟ้องแย้ง

บทบัญญัติในเรื่อง หักหนี้ ที่มีกล่าวในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตั้งแต่

83 คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำปีพุทธศักราช 2531, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2532) , หน้า 396

มาตรา 341 ถึงมาตรา 348 ว่า หักกลบหนี้ มาตรา 341 อันเป็นแม่บทมีความว่า

" ถ้าบุคคลสองคนต่างมีความผูกพันซึ่งกันและกัน โดยมูลหนี้อันมีวัตถุประสงค์เป็นอย่างเดียวกัน และหนี้ทั้งสองรายนั้นถึงกำหนดชำระไซ้ ลูกหนี้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมจะหลุดพ้นจากหนี้ของตน ด้วยหักกลบหนี้กันได้เพียงเท่าจำนวนที่ตรงกันในมูลหนี้ทั้งสองฝ่ายนั้น เว้นแต่สภาพแห่งหนี้ฝ่ายหนึ่งจะไม่เปิดช่องให้หักกลบหนี้กันได้

บทบัญญัติดังกล่าวมาในวรรคก่อนนี้ ท่านมิให้ใช้บังคับ หากเป็นการชดเชยเจตนาอันคู่กรณีได้แสดงไว้ แต่เจตนาเช่นนั้นท่านห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริต "

จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามที่ได้อ้างมาแล้ว สามารถกำหนดหลักเกณฑ์ของ หักหนี้ ได้ดังนี้คือ

3.8.1. ต้องมีบุคคลสองฝ่ายต่างเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน

หมายความว่าฝ่ายหนึ่งเป็นเจ้าหนี้รายหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่งเป็นเจ้าหนี้อีกรายหนึ่ง ไม่ใช่ต่างมีหน้าที่ปฏิบัติตอบแทนในเรื่องเดียวกัน เช่น ชาวเป็นเจ้าหนี้เงินกู้เชียว เชียวเป็นเจ้าหนี้ชาว โดยชาวไปซื้อของเชื่อจากเชียว ดังนี้ เป็นหนี้คนละรายหักกลบหนี้ไม่ได้ ถ้าชาวซื้อรถยนต์จากเชียวเป็นเงินสองแสนบาท เชียวมีหน้าที่ต้องส่งมอบรถยนต์ให้ชาว ชาวมีหน้าที่ต้องชำระเงินสองแสนบาทให้เชียว ดังนี้ เป็นเรื่องกระทำการตอบแทนซึ่งกันและกันตามสัญญา ไม่ใช่เรื่องหักกลบหนี้กัน

" โจทก์ให้จำเลยกู้เงิน 1,100 บาท ต่อมาจำเลยขายป็นให้โจทก์ 2,300 บาท โจทก์ต้องชำระราคาป็นให้จำเลย 1,200 บาทเสร็จไปแล้ว ดังนั้นเป็นการหักกลบหนี้ ไม่ใช่หนี้ค้ำของอื่น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 119/2497) "⁸⁴

" ฟ้องขอให้บังคับจำเลยใช้เงินที่กู้ไป จำเลยต่อสู้ว่า ความจริงเป็นหุ้นส่วนตกขาว โจทก์ให้จำเลยทำหนังสือกู้ไว้ จำเลยจัดการได้ขามาขายส่งเงินให้

⁸⁴ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2497, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2498) , หน้า 206

โจทก์ไปเกินกว่าส่วนได้ของโจทก์ โจทก์ต้องแบ่งให้จำเลย ดังนี้ เป็นมูลคดีที่หักหนี้และเรียกเงินได้ ไม่เป็นการสืบแก้ไขเอกสารฎีกา (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1366/2497) "85

" จำเลยกับพวกเล่นแชร์เปียห่วยด้วยกัน จำเลยเปียแชร์ได้ และทำหน้าที่สอยมเงินให้โจทก์ไว้ตามที่โจทก์ลูกวงชำระคนละสามพันบาท โดยนายวงเป็นผู้รวบรวมเงินส่งให้จำเลย และลงชื่อรับประกันไว้แก่โจทก์ จำเลยได้รับเงินขาดไป 6,000 บาท แล้วนายวงหนีไป จำเลยต้องใช้เงินแก่โจทก์ตามใบยืม ส่วนที่จำเลยไม่ได้รับเงินครบ จำเลยต้องเรียกเอาจากนายวง จำเลยไม่มีสิทธิที่จะหักกลบหนี้กับโจทก์ในกรณีนี้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3348-3349/2516) "86

3.8.2. หนี้นั้นมีวัตถุประสงค์เป็นอย่างเดียวกัน

เช่น นายแดงเป็นลูกหนี้ในการที่จะส่งมอบเงิน 10,000 บาท แก่นายดำ และนายดำก็เป็นลูกหนี้ในการที่จะส่งมอบเงินให้นายแดง ดังนี้ หักกลบกันได้ แต่ถ้าวัดดูแห่งหนี้ต่างกัน เช่น นายแดงมีหนี้จะต้องส่งมอบมาให้ นายดำ และนายดำมีหน้าที่ส่งมอบให้ นายแดง ดังนี้ จะหักกลบกันได้ไม่ได้

3.8.3. หนี้ทั้งสองรายถึงกำหนดชำระแล้ว

หมายความว่า หนี้ทั้งสองจะต้องอยู่ในสภาพที่จะเรียกร้องให้ชำระกันในขณะนั้น เช่น ชาวมีหนี้จะต้องส่งมอบเงิน 10,000 บาทให้เชียววันที่ 1 มกราคม 2527 และเชียวก็มีหนี้จะต้องส่งมอบเงิน 10,000 บาทให้ชาวในวันเดียวกันนั้น ดังนี้ ย่อมหักกลบหนี้กันได้ แต่ถ้าหนี้รายหนึ่งถึงกำหนด อีกรายหนึ่งไม่ถึงกำหนด ดังนี้ จะหักกลบหนี้กันไม่ได้ ต้องรอไปจนกว่าจะถึงกำหนดชำระแล้วด้วยกัน จึงจะหักกลบกันได้ เช่น

⁸⁵ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำพุทธศักราช 2497, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2498) , หน้า 1213

⁸⁶ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำพุทธศักราช 2516, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2517) , หน้า 2102

" จำเลยเป็นหนี้เงินกู้โจทก์ แต่โจทก์เป็นหนี้ค่าว่าความจำเลย จำเลยยอมอยู่ในฐานะที่จะหักกลบลบหนี้ได้ แม้จำเลยจะแสดงเจตนาขอหักกลบลบหนี้ไปยังโจทก์ แต่เพียงฝ่ายเดียว แม้สิทธิเรียกร้องค่าจ้างว่าความขาดอายุความแล้วก็ตาม ก็มีผลให้หนี้ของโจทก์และหนี้ของจำเลยหักกลบลบหนี้กันได้ เมื่อหนี้ของทั้งสองฝ่ายถึงกำหนดชำระ (คำพิพากษาฎีกาที่ 843/2516) " 87

" โจทก์และจำเลยต่างมีความผูกพันในอันที่จะต้องชำระหนี้ให้แก่กันและกัน เมื่อหนี้ของทั้งสองฝ่ายต่างถึงกำหนดแล้ว ย่อมจะหักกลบลบหนี้ได้ โดยจำเลยไม่ต้องฟ้องโจทก์เป็นคดีใหม่หรือฟ้องแย้ง เพราะโจทก์มีความผูกพันจะต้องชำระเงินให้แก่จำเลยตามคำสัญญาใช้เงิน ทั้งการที่มีใ้มีการมอบตัวสัญญาใช้เงินตามสัญญาคำประกัน ก็มีใช้เป็นเครื่องแสดงเจตนาของคู่กรณีว่า จะมีให้นำประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 341 มาใช้บังคับ จำเลยจึงมีสิทธิที่จะหักกลบลบหนี้ได้ตามจำนวนที่ตรงกันในมูลหนี้ ตั้งแต่เวลาที่หนี้ทั้งสองฝ่ายอาจหักกลบลบหนี้ได้เป็นครั้งแรก (คำพิพากษาฎีกาที่ 1190/2520) " 88

" ค่าเสียหายที่จำเลยกล่าวอ้างมา ขอให้หักกลบลบหนี้ที่จำเลยจะต้องรับผิดชอบใช้ให้โจทก์นั้น เป็นหนี้ที่ยังมีข้อต่อสู้อยู่ จำเลยจึงไม่มีสิทธิที่จะขอหักกลบลบหนี้ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 3705/2528) " 89

3.8.4. หนี้ทั้งสองรายต้องเป็นหนี้ที่แน่นอน

เช่นชาวกู้เงิน เชื้อวหนึ่งหมื่นบาท เชื้อวชื่อของเชื้อจากชาวหนึ่งหมื่นบาท ดังนี้ เรียกว่าหนี้แน่นอนอาจหักกลบลบหนี้กันได้ แต่ถ้าชาวเป็นลูกหนี้เงินกู้เชื้อว

87 คำพิพากษาฎีกา ประจำพุทธศักราช 2516, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2517) , หน้า 866

88 คำพิพากษาฎีกา ประจำพุทธศักราช 2520, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2521) , หน้า 562

89 คำพิพากษาฎีกา ประจำพุทธศักราช 2528, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2529) , หน้า 1885

หนึ่งหมื่นบาท ค่อมมา เขียวซัปรดไปชนขาว และขาวเรียกค่าเสียหายหนึ่งหมื่นบาท ดังนี้ จะหัก
 กลบยกกันไม่ได้ เพราะค่าเสียหายที่ขาวเรียกหนึ่งหมื่นบาทนั้น ยังไม่แน่นอนว่าขาวควรจะได้
 เท่านั้น จะหักกลบยกกันได้ก็ต่อเมื่อจำนวนเงินค่าเสียหายที่เขียวจะต้องให้ขาวนั้นเป็นที่แน่นอน
 เสียก่อน เช่นศาลพิพากษาถึงที่สุด หรือขาวกับเขียวตกลงกันแล้ว

" จำเลยให้การต่อสู้ว่า หากจำเลยรับผิดชอบใช้เงินให้โจทก์
 ก็ขอให้หักหนี้กับค่าเสียหายที่โจทก์เก็บรักษาของจำเลยไม่ได้ โดยจำเลยไม่ได้ฟ้องแย้ง ค่า
 เสียหายที่จำเลยกล่าวอ้างนี้โจทก์ก็นำสืบปฏิเสธอยู่ว่าทรัพย์สินของจำเลยไม่เสียหาย จึงเป็นหนี้
 ที่ยังมีข้อต่อสู้อยู่ จำเลยจะขอหักกลบหนี้กับโจทก์ไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2478-2479/
 2515) " 90

3.8.5. มูลหนี้ทั้งสองนั้นสภาพของหนี้เปิดช่องให้หักกลบยกกันได้

เช่น ขาวกับเขียวทำสัญญาซื้อขายรถยนต์ให้ซึ่งกันและกัน
 และรถยนต์เป็นรถชนิดเดียวกัน ก็หักกลบยกกันไม่ได้ เพราะอาจมีคุณภาพผิดกันได้ ฉะนั้น สภาพ
 หนี้ไม่เปิดช่องให้หักกลบยกกันได้

3.8.6. ต้องไม่ขัดกับเจตนาของคู่กรณีที่ได้แสดงไว้

ถ้าคู่กรณีแสดงเจตนาไว้ต่อกัน ว่าไม่ให้หักกลบหนี้กัน ก็
 ต้องเป็นไปตามข้อตกลง แต่ข้อตกลงหรือแสดงเจตนาเช่นนี้จะยกเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้
 กระทำการโดยสุจริตไม่ได้ เช่นขาวกู้เงินเขียวหนึ่งหมื่นบาท เหลืองเป็นลูกค้าประกัน ขาวกับ
 เขียวตกลงกันว่าจะไม่ให้มีการหักกลบหนี้กัน เหลืองไม่ทราบ ขาวไม่ชำระหนี้ เขียวจึงเรียก
 ร้องเอากับเหลือง เหลืองชำระไปแล้ว เช่นนี้เหลืองกลับมีสิทธิเรียกร้องไล่เบี้ยเอากับขาวถูกหนี้
 กรณีเช่นนี้เหลืองขอหักกลบหนี้กับหนี้ที่เหลืองเป็นหนี้ขาวได้ ขาวจะอ้างข้อตกลงระหว่างตน
 กับเขียวมาห้ามไม่ให้เหลืองหักกลบหนี้ไม่ได้

⁹⁰ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำพุทธศักราช 2515, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา,
 2516) , หน้า 1898

3.8.7. ต้องไม่ใช่สิทธิเรียกร้องซึ่งศาลจะสั่งยึดไม่ได้

เช่น นายจ้างจะหักหนี้ที่ตนได้รับการชำระหนี้จากเงินเดือนของลูกจ้างไม่ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286

3.8.8. ลูกหนี้คนที่สามหากได้รับคำสั่งศาลห้ามมิให้ใช้เงินแล้ว จะยกเอาหนี้ซึ่งตนได้มาภายหลังแต่นั้นขึ้นเป็นข้อต่อสู้เจ้าหนี้ผู้ขอให้อีกทรัพย์สินนั้นหาได้ไม่

เช่น ชาวเป็นลูกหนี้เขียวหนึ่งหมื่นบาท เขียวถูกเหลืองฟ้องเหลืองขอศาลและได้สั่งให้ชาวไม่ให้จ่ายเงินหนึ่งหมื่นบาทที่เป็นหนี้เขียวให้แก่เขียว แต่ให้รอไว้ เพื่อศาลจะได้สั่งนำมาวางเพื่อใช้หนี้เหลือง เมื่อศาลสั่งแล้ว ต่อมาเขียวซื้อขอเชื่อจากชาวหนึ่งหมื่นบาท ชาวจะเอาหนี้ที่ตกลงกับหนึ่งหมื่นบาท ที่ชาวจะชำระให้เขียว ซึ่งศาลสั่งมิให้ใช้เงินแก่เขียวไม่ได้

3.8.9. บุคคลทั้งสองฝ่ายต่างมีความเกี่ยวข้องกับหนี้ที่จะหักในสภาพเดียวกัน

เช่น " คำเป็นผู้จัดการมรดกของแดงผู้ตาย คำมีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ซึ่งชาวเป็นลูกหนี้กองมรดกอยู่หนึ่งหมื่นบาท ถ้าคำเป็นลูกหนี้ชาวโดยกู้เงินจากชาวหนึ่งหมื่นบาท ชาวกับคำจะตกลงกันให้คำชำระเงินหนึ่งหมื่นบาทแก่กองมรดก โดยคำไม่ต้องชำระเงินต่อชาวและชาวไม่ต้องชำระต่อกองมรดก โดยการหักกลมบหนี้ไม่ได้วันแต่จะตกลงกันเป็นอีกเรื่องหนึ่ง " 91

จากบทบัญญัติในเรื่องหักหนี้ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าเรื่องหักหนี้กฎหมายเปิดโอกาสให้ทำได้น้อยกว่าฟ้องแย้ง เพราะว่า ในเรื่องของฟ้องแย้งนั้น ถ้าจำเลยมีมูลกรณีเดียวกัน จะเรียกร้องให้โจทก์รับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าเรื่องอะไรจะเป็นหนี้ที่แน่นอนหรือไม่ ถ้าเกี่ยวข้องกับฟ้องเคมพที่จะพิจารณาได้แล้ว จำเลยยอมฟ้องแย้งได้เสมอ ดังนั้น จำเลยจึงต้องตัดสินใจเองว่า จะฟ้องแย้งดี หรือ หักหนี้ดี แต่เนื่องจากคดีที่ขอหักหนี้นั้น จำเลย

ไม่ต้องเสียค่าขึ้นศาล เพราะการขอหักหนี้ตามที่กล่าวมาเป็นการลิดบัญชีแทนการที่จะต้องส่งทรัพย์สินต่อกันและกัน จำเลยไม่ได้เรียกร้องทรัพย์สินจากโจทก์แต่เป็นการให้การในคดี ไม่ใช่เป็นการฟ้องร้องโจทก์ จำเลยจึงไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลในจำนวนเงินที่ขอหัก ดังนั้นในคดีที่หักหนี้ได้จำเลยคงจะขอหักหนี้ คดีที่หักหนี้ไม่ได้ก็ควรฟ้องแย้ง แต่บางที่ขอหักหนี้และฟ้องแย้งควบ เช่น

" แดงเป็นเจ้าของที่ดินบ้านท่า เป็นเจ้าของที่ดิน 800 บาท เวลาแดงฟ้องดำ ดำควรจะขอหักหนี้ไม่จำต้องฟ้องแย้ง เพราะหนี้ที่ตนเป็นเจ้าของน้อยกว่าที่ตนเป็นลูกหนี้ จึงไม่มีกรณีที่จะต้องขอให้ศาลบังคับให้แดงชำระหนี้ให้ตน แต่ถ้าดำฟ้องแดง แดงเป็นเจ้าของที่ดินค่าเป็นจำนวนเงินมากกว่าที่ตนเป็นลูกหนี้ค่า แดงจึงต้องตกลงใจว่าตนประสงค์จะได้รับชำระหนี้ 200 บาทที่เหลือจากเมื่อหักหนี้กันแล้วหรือไม่ ถ้าต้องการก็ต้องฟ้องแย้ง เพราะถ้าไม่ฟ้องแย้งแต่ขอหักหนี้เฉย ๆ ศาลก็เพียงแต่หักหนี้ให้ ศาลจะไม่บังคับให้ดำชำระเงินที่เหลือส่งรอยบาทนั้น " 92

" สามีมาฟ้องแย้งสินสมรสจากภรรยาซึ่งหย่าขาดจากกันแล้ว ศาลยอมหักค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการรักษาทรัพย์สินซึ่งเป็นประโยชน์ร่วมกันให้แก่จำเลยได้ แต่จะหักค่ากินอยู่ของจำเลยและบุตรให้แก่จำเลยโดยจำเลยไม่ได้ฟ้องแย้งมิได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1055/2492) " 93

และบางกรณีหักหนี้ไม่ได้ เช่น

" โจทก์ฟ้องขอให้บังคับจำเลยคืนประตวนเหมืองแร่ ฯลฯ แก่โจทก์ จำเลยมิได้ฟ้องแย้งขอให้โจทก์ปฏิบัติต่อจำเลยอย่างไร จึงไม่มีอำนาจบังคับให้โจทก์กระทำกรวด ๆ หรืองดเว้นการกระทำใด ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

92 หลวงจํารัฐเนติศาสตร์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 134

93 คำพิพากษาศาลฎีกา ประจําพุทธศักราช 2492, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2493) , หน้า 707

มาตรา 254 ใด จะร้องขอให้โจทก์หยุดดำเนินการทำเหมืองในระหว่างฎีกาไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 912/2530) " 94

" โจทก์ขอให้เปิดทางจำเป็น จำเลยมิได้ฟ้องแย้งเรียกร้องค่าทดแทนความเสียหาย แม้ศาลพิพากษาให้เปิดทางก็ย่อมไม่วินิจฉัยถึงค่าทดแทนความเสียหายให้จำเลยชอบที่จะว่ากล่าวเอาแก่โจทก์เป็นอีกคดีหนึ่ง (คำพิพากษาฎีกาที่ 2490/2516) " 95

" โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยรับชำระหนี้และคืนที่ดินให้โจทก์ จำเลยต่อสู้ว่าโจทก์เป็นหนี้มากกว่าที่ฟ้อง ฝ่ายโจทก์นำสืบไม่ได้ว่าเป็นหนี้ตามจำนวนที่ฟ้อง ดังนั้น ศาลจะบังคับให้จำเลยรับชำระหนี้ในจำนวนที่โจทก์ฟ้องไม่ได้ และศาลไม่ตองวินิจฉัยต่อไปว่าจำเลยเป็นหนี้โจทก์เท่าใด เพราะจำเลยมิได้ฟ้องแย้ง (คำพิพากษาฎีกาที่ 875/2492) " 96

" โจทก์ฟ้องว่าจำเลยทำรั้วและนำซีเซตที่ดินรुकล้ำที่ดินของโจทก์ประมาณ 25 ตารางวา จำเลยให้การว่ามีใครรुकล้ำ หากรुकล้ำก็ได้ครอบครองเป็นเจ้าของโดยเปิดเผยมาตั้งแต่ 23 ปีแล้ว ขอให้ยกฟ้อง ดังนี้ เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า จำเลยครอบครองที่ดินที่พิพาทมากกว่า 10 ปีแล้ว ศาลก็ย่อมพิพากษาเพียงว่า ให้ยกฟ้องโจทก์เท่านั้น จะพิพากษาว่าที่พิพาทเป็นของจำเลยโดยมิได้ฟ้องแย้งหาได้ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1474/2508) " 97

" การวินิจฉัยว่ากรณีใดหักหนี้ได้ กรณีใดหักหนี้ไม่ได้ ใดแต่ฟ้องแย้งมีความสำคัญมากในเรื่องลูกหนี้ฝ่ายหนึ่งถึงแก่กรรม เพราะในกรณีที่กองมรดกมีทรัพย์สินสมบัติไม่พอ

94 คำพิพากษาฎีกา ประจำพุทธศักราช 2530, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2531) , หน้า 3362

95 คำพิพากษาฎีกา ประจำพุทธศักราช 2516, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2517) , หน้า 1715

96 คำพิพากษาฎีกา ประจำพุทธศักราช 2492, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2493) , หน้า 608

97 คำพิพากษาฎีกา ประจำพุทธศักราช 2508, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา, 2509) , หน้า 2166

จะชำระหนี้เจ้าหนี้ จะได้รับชำระหนี้ก็เพียงส่วนเฉลี่ยเท่านั้นไม่ได้รับชำระเต็มจำนวนแต่ลูกหนี้
กองมรดกจะต้องชำระหนี้ให้กองมรดกเต็มจำนวน ฉะนั้นถ้าใครเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้กองมรดก
ที่มีทรัพย์สินไม่พอชำระหนี้ ผู้นั้นก็ยอมประสงคจะหักหนี้มากกว่า เช่น

... แดงเป็นลูกหนี้กองมรดกพันบาท และเป็นเจ้าหนี้กองมรดกด้วย
500 บาท กองมรดกมีทรัพย์สินไม่พอชำระหนี้ ถ้าแดงหักหนี้ได้แดงคงชำระให้กองมรดกแต่เพียง
500 บาทเท่านั้น แต่ถ้าหักหนี้ไม่ได้ แดงจะต้องชำระหนี้ให้กองมรดกเต็มพันบาท และเมื่อแดง
จะได้รับชำระจากกองมรดก แดงอาจจะไม่ได้รับเต็ม 500 บาท เพราะจะต้องเฉลี่ยกับเจ้าหนี้
คนอื่นของกองมรดกด้วย " 98

" ถ้าโจทก์เป็นบุคคลซึ่งมีสิทธิไม่ยอมเป็นจำเลย หรือ เป็นบุคคล
ซึ่งไม่อาจถูกฟ้องแล้ว จะต้องพิจารณาถึงสิทธิของผู้เป็นโจทก์ในคดีฟ้องเดิม ในกรณีที่โจทก์เป็น
บุคคลซึ่งมีสิทธิไม่ยอมเป็นจำเลย และไม่ยอมเป็นจำเลยคามฟ้องแย้ง ฟ้องแย้งของจำเลยก็ตก
ไป ถ้าโจทก์เป็นบุคคลซึ่งไม่อาจถูกฟ้อง ถ้าฟ้องแย้งไปในเรื่องซึ่งโจทก์มีสิทธิจะไม่ถูกฟ้องแย้ง
นั้นก็ไม่มีผล แต่ทั้งสองกรณีหากเป็นเรื่องขอหักหนี้ จำเลยขอหักหนี้ได้เสมอ เพราะการหักหนี้
ไม่ใช่การฟ้อง เป็นแต่การต่อสู้คดีเท่านั้น เช่น

โจทก์เป็นกรม ๆ หนึ่ง ฟ้องเรียกเงินจากแดงพันบาท แดงฟ้อง
แย้ง หากกรมนั้นไม่แสดงประการใดก็ถือว่ายอมเป็นจำเลยฟ้องแย้ง แต่หากกรมนั้นแสดงว่าไม่
ยอมเป็นจำเลยฟ้องแย้ง ศาลอาจเห็นว่าควรมีสิทธิไม่ยอมเป็นจำเลยได้ ฟ้องแย้งนั้นก็ไม่มีผล
จะมีผลก็แต่เพียงว่า ถ้าคำฟ้องแย้งนั้นเป็นเรื่องซึ่งขอหักหนี้ในตัวด้วย และแดงจิตใจขอหักหนี้
ศาลจะเพียงแต่หักหนี้ให้เท่านั้น แต่จะไม่ให้บังคับให้กรมนั้นต้องชำระเงินที่เหลือมูลค่าให้แดง หรือ

" บิดาฟ้องเรียกเงินจากบุตร บุตรฟ้องแย้งไม่ได้ เพราะเป็น
อุทลุม ถ้าประสงคจะฟ้อง ต้องขอให้อัยการฟ้องคดีอีกคดีหนึ่ง อัยการจะฟ้องแย้งก็ไม่ได้ เพราะ
อัยการไม่ใช่จำเลย และการฟ้องอัยการฟ้องในนามของอัยการเอง ไม่ใช่ในฐานะเป็นตัวแทน
ของบุตร แต่บุตรขอหักหนี้ด้วยตนเองได้เสมอ " 99

98 หลวงจ่ารัฐเนติศาสตร์, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, หน้า 134

99 เรื่องเดียวกัน, หน้า 135

แต่อย่างไรก็ตาม คดีบางประเภท จำเลยไม่ได้อพยพ
ก็สามารถบังคับได้ เช่น

" โจทก์ฟ้องว่า โจทก์ยืมเงินไปจากจำเลยแล้วมอบปิ่นให้
จำเลยไว้เป็นประกัน ขอให้บังคับให้จำเลยรับเงินแล้วมอบปิ่นคืนให้โจทก์ จำเลยให้การว่า
โจทก์ไม่ชำระเงินยืมคืนภายในกำหนด จำเลยขอรับชำระหนี้แต่ขอคิดเอาดอกเบี้ยด้วย กรณี
คั้งนี้เป็นเรื่องจำนำ ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 748 และ 758 บัญญัติว่า
ผู้รับจำนำชอบที่จะยึดของจำนำไว้ได้ทั้งหมดตนกว่าจะได้รับชำระหนี้และดอกเบี้ยซึ่งเป็นค่าอุปกรณ
ครบถ้วน เมื่อโจทก์ไม่ได้อำนาจจกความรับผิดชอบของโจทก์มาให้เป็นประกันฟ้องว่าได้ตกลงกัน
ว่าจำเลยไม่คิดดอกเบี้ย โจทก์ก็ต้องรับผิดชอบชำระดอกเบี้ยด้วย และเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจน
คั้งกล่าวแล้ว โจทก์จะขอบังคับให้จำเลยรับชำระแต่เงินต้นหาได้ไม่ แม้จำเลยจะไม่ได้อพยพ
ขอให้บังคับให้โจทก์ใช้ดอกเบี้ย ศาลก็พิพากษาให้จำเลยรับชำระต้นรวมทั้งดอกเบี้ยด้วยได้
(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2405/2516) " 100

" จำเลยได้ใช้จ่ายเงินเป็นค่าซ่อมเรือนมรดก เมื่อโจทก์
ฟ้องขอแบ่งมรดก จำเลยยอมมีสิทธิขอมาในคำให้การให้หักค่าซ่อมเรือนจากกองมรดกก่อน
แบ่งได้โดยไม่ต้องฟ้องแย้ง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 781/2516) " 101

" การสร้างโรงเรียนลูกรำที่คืนของผู้อื่นโดยสุจริต ผู้สร้าง
ยอมเป็นเจ้าของโรงเรียนนั้น เจ้าของที่ดินที่ถูกรุกรานไม่อาจฟ้องบังคับให้ผู้สร้างรื้อถอนโรงเรียน
ได้ แม้ผู้สร้างจะมีฟ้องแย้งขอให้คืนเงินให้เจ้าของที่ดินนั้น ให้จดทะเบียนการจำยอมก็ตาม
(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 634/2515) " 102

¹⁰⁰ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำพุทธศักราช 2516, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา,
2517) , หน้า 1633

¹⁰¹ คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำพุทธศักราช 2516, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา,
2517) , หน้า 821

¹⁰² คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำพุทธศักราช 2515, (กรุงเทพมหานคร : เนติบัณฑิตยสภา,
2516) , หน้า 548

ตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าถึงแม้จะมีบทบัญญัติในเรื่อง
หักหนี้คู่ก็ตาม ความจำเป็นต้องมีบทบัญญัติในเรื่องฟ้องแย้ง ก็ยังมีความจำเป็นและความสำคัญ
เพราะบทบัญญัติในเรื่องหักหนี้ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเพียงพอ

จากการวิเคราะห์ถึงหลักกฎหมาย ว่าด้วยการฟ้องแย้งดังที่กล่าว
มาข้างต้นในบทนี้ ผู้เขียนพบว่า หลักกฎหมายที่มีอยู่ในเรื่องฟ้องแย้งนั้น ก็เป็นหลักกฎหมายเกี่ยว
กันกับหลักกฎหมายในเรื่องแก้ฟ้องนั่นเอง เพียงแต่การฟ้องแย้งนั้นมีเจตนารมณ์ที่จะให้ผลคดี
ระหว่างโจทก์ จำเลย มาชำระเสียในคดีเดียวกัน ดังนั้น จึงต้องมีมาตรการสำคัญว่า คดีที่
จำเลยฟ้องแย้งนั้น จะต้องเกี่ยวข้องกับฟ้องเดิมของโจทก์ เพราะถ้าไม่เกี่ยวข้องกับแล้วจำเลยก็
ต้องไปฟ้องเป็นคดีใหม่ จึงต้องทำการวิเคราะห์ความหมายของคำว่า " เกี่ยวข้องกับฟ้องเดิม "
มีความหมายอย่างไร ซึ่งจะได้ทำการวิเคราะห์ในบทต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย